

4.4 До питання про періодизацію україномовної літератури в Канаді

Події XX ст. породили феномен української еміграції та української еміграційної літератури. Через тоталітарний режим та ідеологію, що панувала в Радянському Союзі, більшість письменників, які опинились за кордоном, були проголошені ворогами народу, тому не мали змоги повернутися на батьківщину й влитися в її культурний процес. Літературну діяльність вони продовжували в еміграції, або й народжувались саме там як митці слова. Позиції української літератури XX ст. у світі зміцнювались поповненням письменницьких лав новими емігрантами з України та митцями наступних поколінь, вихованих в іншому світі, але в україномовному середовищі та його культурних традиціях.

Г. Костюк, літературознавець, який теж пройшов шлях еміграції, зазначає, що "від 1921 року єдиний у межах державних, хоч і багатовиявний у формах, український літературний процес пішов двома шляхами: 1) літературний процес в УРСР і 2) літературний процес поза її межами (Галичина, Закарпаття, еміграція)" [100]. Особливо відстань між ними стала помітною з другої половини 40-х років XX ст., коли з політичних причин в еміграції опинилась велика кількість письменників. Незважаючи на певну ізольованість від материкової України, література діаспори означеного періоду є невід'ємною частиною історії української літератури. На сьогодні в умовах незалежної України маємо злиття двох гілок української літератури.

Увага до вивчення творчості українських емігрантів (у тому числі й у Канаді) активізувалася в роки перебудови, не згасає й до сьогодні. Одним із актуальних питань на сьогодні є періодизація розвитку літератури діаспори. Якщо заглибитись у це питання, виявиться, що у кожній країні, де оселялись українці, ці періоди відрізняються. Метою даної розвідки є періодизація української літератури в Канаді.

В еміграції українські письменники старшого покоління в основному писали рідною мовою. Так, можна говорити про україномовну літературу, що розвивалась на теренах Німеччини, США, Канади, Австралії та інших держав.

Опинившись під впливом соціальних та культурних умов інших країн, українська література в діаспорі хоч і "творилась в інонаціональному середовищі <...> зберігала свою автономність і в формі, і в змісті" [101]. Згодом, зберігаючи свій український колорит, вона поступово набувала нових рис, стаючи більш західною: з'являються нові теми, а традиційні набувають нової значимості та нового трактування. Позиції української літератури ХХ ст. у світі зміцнювались поповненням письменницьких лав новими емігрантами з України та митцями наступних поколінь, вихованих в іншому світі, але в українському середовищі та його культурних традиціях.

Г. Костюк виділяє чотири періоди розвитку еміграційної літератури, беручи до уваги територіальний чинник. На його думку, у перший період (1921–1940) літературне життя еміграції відчутно проявляється в таких містах, як Львів, що був тоді у складі Польщі, Прага, Париж, Варшава. Основними друкованими органами, що "урухомлювали літературне життя еміграції" [100] у цей час були: "Нова Доба" – Відень (1920–1921), "Воля" – Відень (1920–1923), "Веселка" – Каліш (1922–1923), "Нова Україна" – Прага (1922–1928), "Літературно-Науковий Вісник" – Львів (1922–1932), згодом "Вісник" – Львів (1933–1939), "Тризуб" – Париж (1926–1939), "Ми" – Варшава (1933–1939). Під час другого періоду (1941–1945) літературне життя еміграції, що до цього часу було більш-менш зосереджене в названих вище центрах, припиняється. Виникають тимчасові і навіть рухомі літературні органи в різних місцях окупованої німцями України: тижневик "Літаври", редактором якого була Олена Теліга і який проіснував кілька місяців у Києві (1941); "Український засів" (Харків, Київ, Єлисаветград, 1942–1943), "Наші дні" – Львів (1941–1944). "Деяке літературне життя жевріло і в еміграційних недавніх ще центрах: "Пробосм" у Празі, "Український вісник" і "Голос" у Берліні" [100]. Третій період (1945–1954) – це доба МУРу (Мистецького українського руху). "Це європейська переходова доба еміграції, доба діпі таборів і неозначених перспектив" [103]. Літературними центрами цього періоду були Мюнхен, Авґсбург, Штутгарт, Новий Ульм, Париж, Зальцбург, Інсбрук. Четвертий період (від 1954 р. до кінця століття) – період, у який було

організовано Об'єднання українських письменників "Слово". "Така в основному схема літературного процесу в еміграції" [100], – підсумовує Г. Костюк.

Український літературознавець з Канади М. Сорока поділяє українських письменників зарубіжжя на три групи: 1) покоління емігрантів, які виростили на рідній землі й плекають національні традиції; 2) емігранти, які народились в Україні, у юному віці виїхали за кордон і вважають себе письменниками діаспори, шукаючи власні мистецькі шляхи в західному суспільстві; 3) покоління письменників, які народились на іншій землі й до певної міри асимілювались у новій культурі [102].

Історія української діаспори в Канаді за період з 1891 р. свідчить про активний розвиток україномовної літератури у XX ст., у тому числі й поезії. Д. Струк зазначає, що українська література в Канаді досить молода і поступається материковій літературі [103]. Україномовна поезія у Канаді – явище досить цікаве і органічне за своїм походженням. Серед емігрантів, які прибули до Канади з України на початку XX ст. було чимало талановитих і обдарованих людей. "Багатьом з них хотілося розповісти і повідати про свої власні переживання (витоки письменницької діяльності – це завжди щось суб'єктивне і глибоко психологічне), про долю і досвід національного співтовариства" [104]. Більшість із них свої перші літературні спроби здійснили на батьківщині ще в юному віці. І українська література в Канаді виникла як продовження материкової української літератури, як акт національного збереження. Поступово вона стала складовою частиною канадського літературного процесу Канади. Українська література в Канаді виникла як засіб пошуку та утвердження своєї ідентичності, як свідчення того, що "українська еміграція в Канаді творча" [105].

У 60-х рр. XX ст. український письменник та літературознавець з Канади М. Мандрика виділив чотири періоди розвитку української літератури в Канаді залежно від подій в історії української еміграції: 1) перший піонерський період (кінець XIX ст.); 2) пізній піонерський період (початок XX ст.); 3) період між двома світовими війнами; 4) період після другої світової війни [106]. Трохи згодом Яр Славутич у розвитку української поезії в Канаді виділив три періоди,

що відповідають трьом поколінням еміграції: перший період – з 1898 р. до Української революції 1917–1920 рр.; другий – з 1920-х рр. до другої світової війни; третій – "від Великого Виходу з рідної землі" [107] 1948–1950 рр. до кінця XX ст.

Періодизація Яра Славутича є, на наш погляд, найбільш прийнятною. Але пропонуємо її доповнити четвертим періодом (що відповідає четвертій хвилі еміграції) – з 1990 р. і по нині. Хоча соціологи і політологи почали виокремлювати п'яту масову хвилю еміграції з України, починаючи з 2014 р., але, по-перше, вона стосується переважно країн Європи, по-друге, немає виїзду саме письменників. Тому говорити про п'ятий період розвитку еміграційної літератури наразі підстав немає.

Отже, україномовна література в Канаді є невід'ємною складовою як еміграційної, так і материкової української літератури. У її розвитку досить чітко виділяються чотири періоди, що співвідносяться із хвилями масової еміграції до цієї країни. Україномовна література в Канаді має значний потенціал як об'єкт подальших досліджень, зокрема у контексті розвитку еміграційної літератури XX ст.